

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 24 februari 2004

T 4017-02

KLAGANDE

MO

Ombud: advokaten OÖ

MOTPART

Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv, 516401-6536,
106 40 STOCKHOLM

Ombud: försäkringsjuristen CB

SAKEN

Försäkringsersättning

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätt, avd. 7, dom den 10 oktober 2002 i mål T 3713-01

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i själva saken fastställer Högsta domstolen tingsrättens domslut i den delen.

Med ändring av hovrättens dom också i fråga om rättegångskostnader befriar Högsta domstolen MO från skyldighet att ersätta motparten för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar Högsta domstolen Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv att ersätta MO för hennes rättegångskostnader vid tingsrätten med femtiotretusentrehundrasextionio (53.369) kr, varav 52.000 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 12 april 2001, och i hovrätten med tjugofemtusenfemhundra (25.500) kr, varav 16.500 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 10 oktober 2002, allt till dess betalning sker.

Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv förpliktas att ersätta MO för hennes rättegångskostnad i Högsta domstolen med femtiotusen (50.000) kr, varav 36.000 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MO har yrkat att tingsrättens dom skall fastställas och att Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv skall förpliktas att betala hennes rättegångskostnader i hovrätten. MO har också yrkat att hon skall befrias från skyldighet att ersätta motparten för rättegångskostnader i hovrätten.

Försäkringsbolaget har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

År 1977 tecknade SP en livsvarig tjänstepensionsförsäkring med Trygg Ömsesidig Livförsäkring (numera Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv). Han var då gift med UP med vilken han hade två barn, födda åren 1959 och 1966. Försäkringsbeloppet skulle börja utbetalas år 2004. Medförsäkrade var den försäkrades make och barn samt makes barn. Förmånstagare var i första hand den försäkrades make och i andra hand medförsäkrade barn. I de allmänna villkor som gällde för försäkringen angavs bl.a. att ändring av förordnande av förmånstagare skulle anmälas skriftligen till försäkringsbolaget (jfr 103 § lagen 1927:77 om försäkringsavtal).

År 1978 separerade makarna SP och UP, och äktenskapet upplöstes år 1985. SP levde samman med MO från separationen till sin död år 1999. De gifte sig år 1992 men skilde sig år 1997 utan att sammanboendet avbröts.

Året före giftermålet, alltså år 1991, kontaktade SP försäkringsbolaget för en förtida utbetalning av försäkringsbeloppet med början det året. Kontakten ledde till att SP fick brev från försäkringsbolaget med tre skriftliga alternativ till ändring i försäkringen. Han valde det alternativ som betecknats som nr 3. Detta innebar enligt försäkringsbolagets brev – förutom den tidigare början av utbetalningarna – att försäkringen ändrades till en temporär ålderspension med SPs ”make, född 5 april 1944” som medförsäkrad – det angivna datumet är MOs födelseid. Den skriftliga begäran om ändring av försäkringen som SP sedan gav in till försäkringsbolaget innefattade dels ändring enligt det valda alternativet, dels uppgift om MO som namn på medförsäkrad.

Med anledning av SPs begäran tillställdes SP ett nytt livförsäkringsbrev, där han själv angavs som försäkrad och ägare (försäkringstagare) och MO som medförsäkrad. Enligt försäkringsbrevet avsåg försäkringen dels ålderspension i tio år till den försäkrade, dels efterlevandepension, om den försäkrade avled innan utbetalningar gjorts i tio år, tills utbetalningar pågått i sammanlagt tio år, dock endast så länge den medförsäkrade levde och förmånstagare fanns. Mottagare av utbetalningar skulle vara den försäkrade om denne levde och i annat fall förmånstagare. Som förmånstagare angavs i försäkringsbrevet i första hand den medförsäkrade, i andra hand den försäkrades barn intill 20 års ålder.

MOs talan grundas i första hand på att SP år 1991 satte in henne som både medförsäkrad och förmånstagare. Försäkringsbolaget har å sin sida hävdad att det enda förmånstagarförordnande som SP gjort var det som skedde år 1977 och att försäkringsbeloppet rätteligen utbetalats till hans barn, eftersom SP inte hade någon make när han avled.

Vid den huvudförhandling som hållits i Högsta domstolen har MO uppgett att SP i början av år 1991 sade till henne att han skulle ändra försäkringen så att hon skulle få betalningar om han dog. När han fick försäkringsbrevet sade han vidare att det var ett värdepapper som skulle ligga i deras kassaskåp och som hon kunde ta fram när han avled. De hade gemensam ekonomi och bodde sedan år 1985 i ett hus som de köpt och som han ville att hon skulle kunna bo kvar i en tid efter hans död. Enligt MO hade han dålig kontakt med sina barn.

Det saknas i målet någon närmare utredning om vad som avhandlades mellan SP och försäkringsbolaget år 1991. Varför uppgiften om vem som skulle vara med-

försäkrad – ”make, född 5 april 1944” – har tagits in i det valda försäkringsalternativet kan därför inte klarläggas, och det är osäkert om SP förstod skillnaden mellan medförsäkrad och förmånstagare. Det kan i det sammanhanget anmärkas att med 1977 års förmånstagarförordnande skillnaden saknade betydelse eftersom de medförsäkrade också var förmånstagare. I målet har åberopats ett underlag upprättat hos försäkringsbolaget där MO anges som medförsäkrad men där uppgift saknas om hennes relation till den försäkrade, eftersom rutor för markering av make, sambo m.m. inte är ifyllda. I fråga om förmånstagarförordnande är en ruta ikryssad som anger 1. den försäkrades make, 2. den försäkrades barn. I försäkringsbrevet är som framgått däremot i första hand den medförsäkrade och i andra hand den försäkrades barn intill 20 års ålder angivna som förmånstagare.

Livförsäkringsbrev är inte något värdepapper i teknisk mening men är ett bevisdokument rörande försäkringen som skall styrka försäkringsavtalets innehåll (Hellner, Försäkringsrätt, 2 uppl., s. 126 ff.). Det får därför tillmätas ett särskilt bevisvärde för bestämmandet av vad som avtalats mellan försäkringsgivare och försäkringstagare. Det försäkringsbrev som försäkringsbolaget utfärdade år 1991 bör därför antas återge vad som försäkringsbolaget och SP kom överens om i samband med förändringen av försäkringsvillkoren, om det inte föreligger tillräckliga omständigheter som talar emot detta.

Med hänsyn till vad MO uppgett om SPs avsikt att skapa ett efterlevandeskydd för henne och till försäkringsbrevets innehåll angående efterlevandepension framstår det som högst sannolikt att SP avsett att hon skulle få utbetalningar på grund av försäkringen under återstoden av den tioåriga utbetalningsperioden, om han avled innan denna tid var till ända. Att SP skulle ha satt in henne som enbart medförsäkrad i det uteslutande syftet att hans barn skulle kunna få utbetalningar efter hans död förefaller mindre troligt, oaktat försäkringsbolaget krävt en medförsäkrad vid denna form av pensionsförsäkring.

Försäkringsbolaget har emellertid gjort gällande att bolaget inte haft anledning att uppfatta SPs anmälan på det sätt som han enligt det anförda får antas ha avsett utan att uppgiften i livförsäkringsbrevet om att i första hand medförsäkrad och i andra hand barn intill tjugo år var förmånstagare tillkommit genom ett misstag vid bolagets registrering av ändringarna i försäkringen. I det nya livförsäkringsbrevet borde enligt försäkringsbolaget rätteligen som förmånstagare ha angivits i första hand make, i andra hand barn, eftersom den begärda ändringen av försäkringen inte innefattade någon ändring av det förmånstagarförordnande som SP gjorde år 1977.

Redan med hänsyn till utformningen av försäkringsbolagets interna ändringsunderlag saknas det anledning att antaga att SP, vid sidan av sina skriftliga uppgifter till bolaget, muntligen skulle ha framfört uppgifter som gett bolaget anledning att uppfatta hans avsikt att ändra förmånstagarförordnandet. I samma riktning talar att någon uttrycklig skriftlig ändring av förordnandet inte skett trots försäkringsbolagets uppgift om att sådan rutinmässigt inhämtas då en ändring av ett förmånstagarförordnande aktualiseras. I stället får det anses visat att, i enlighet med vad försäkringsbolaget gjort gällande, ett misstag ägt rum, när det nya försäkringsbrevet utfärdades. Frågan är då om bolaget ändå skall vara bundet av innehållet i försäkringsbrevet.

När SP mottog livförsäkringsbrevet från försäkringsbolaget överensstämde förmånstagarförordnandet med vad som får antas ha varit hans uppfattning om innehållet i de ändringar av försäkringsvillkoren som han hade begärt. Försäkringsbolagets misstag vid utfärdandet av livförsäkringsbrevet får betraktas som en form av förklaringsmisstag. Då SP var i god tro och MO härleder sin rätt från honom kan försäkringsbolaget enligt grunderna för 32 § avtalslagen inte åberopa sitt misstag som grund för att underlåta att erlagga betalning i enlighet med de

villkor som framgår av försäkringsbrevet. Det förhållandet att det i de allmänna försäkringsvillkoren uppställts en föreskrift av innehåll att en ändring av ett förmånstagarförordnande skall göras skriftligen leder inte i detta fall till en annan bedömning, och det legala formkravet i 103 § lagen om försäkringsavtal för ändring av förmånstagarförordnande är uppfyllt.

Försäkringsbolaget har hävdats att vid denna bedömning en ny ändring av förmånstagarförordnandet skall anses ha skett år 1997. Då begärde SP vid bodelning med anledning av skilsmässan från MO uppgift om försäkringens värde och om förmånstagarförordnande. I ett brev till honom från bolaget den 9 april 1997 angavs som förmånstagare till försäkringen i första hand den försäkrades make och i andra hand den försäkrades barn. Varken brevet i sig eller det förhållandet att SP underlät att kontakta försäkringsbolaget efter beskedet kan emellertid befria försäkringsbolaget från betalningsskyldigheten mot MO.

Med hänsyn till det anförda skall MOs talan bifallas.

I sin skrivelse med överklagande till Högsta domstolen har MO yrkat att tingsrättens dom fastställs och att motparten förpliktas ersätta hennes rättegångskostnader i hovrätten och i Högsta domstolen. Skrivelsen får förstås så att MO åsyftade att få till stånd sådan ändring beträffande försäkringsbolagets rättegångskostnader inte bara vid tingsrätten utan också i hovrätten som kunde följa av framgång i saken (jfr bl.a. NJA 1979 s. 293). MO äger alltså att, i enlighet med vad hon uttryckligen yrkat vid huvudförhandlingen i Högsta domstolen, erhålla prövning också av frågan om befrielse från skyldigheten att ersätta försäkringsbolagets rättegångskostnad i hovrätten. Med hänsyn till utgången i själva saken skall yr-

kandet bifallas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck, Thorsson, Regner (referent, skiljaktig), Nyström (skiljaktig) och Calissendorff

Föredragande revisionssekreterare: Dieden

HÖGSTA DOMSTOLEN

Bilaga till
PROTOKOLL
2004-01-27Mål nr
T 4017-02

Referenten, justitierådet Regner, med vilken justitierådet Nyström instämmer är skiljaktig i fråga om motiveringen på sätt framgår av följande yttrande:

”Domskälen bör fr.o.m. nionde stycket (som börjar ” Med hänsyn ...”) t.o.m. trettonde stycket (som börjar ”Försäkringsbolaget har ...”) ha följande avfattning.

Med hänsyn till vad MO uppgett om SPs avsikt att skapa ett efterlevandeskydd för henne och försäkringsbrevets innehåll angående efterlevandepension framstår det som högst sannolikt att SP vid sina kontakter med försäkringsbolaget avsett att hon skulle få utbetalningar på grund av försäkringen under återstoden av den tioåriga utbetalningsperioden, om han avled innan denna tid var till ända. Att han skulle ha satt in henne som enbart medförsäkrad i det uteslutande syftet att hans barn skulle få utbetalningar efter hans död förefaller mindre troligt, oaktat försäkringsbolaget krävt en medförsäkrad vid denna form av pensionsförsäkring.

Sammantagna får omständigheterna anses utvisa att SP avsett att MO skulle vara förmånstagare till försäkringen när han gjorde sin ändringsbegäran och att försäkringsbolaget också uppfattat hans begäran på detta sätt och formulerat försäkringsbrevet med denna utgångspunkt. Hans begäran om ändring får då också anses utgöra en skriftlig anmälan om ändring av förmånstagarförordnandet enligt 1977 års försäkringsavtal.

Försäkringsbolaget har hävdatt att vid denna bedömning en ny ändring av förmånstagarförordnandet skall anses ha skett år 1997. Då begärde SP vid bodelning

med anledning av skilsmässan från MO uppgift på försäkringens värde och på förmånstagarförordnande. I ett brev till honom den 9 april 1997 angavs som förmånstagare till försäkringen i första hand den försäkrades make och i andra hand den försäkrades barn. Att SP underlåtit att kontakta försäkringsbolaget efter detta besked kan emellertid inte anses innebära att förmånstagarförordnandet ändrats på det sätt som var föreskrivet.”